

УДК 159.946.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2024.101.6>

О. Ф. СТАДНІК

доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри креативних культурних індустрій
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

О. Ф. ВАНЮШИНА

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології
Державний торговельно-економічний університет

МОВЛЕННЄВА ДЕМАРКАЦІЯ ЯК ОЗНАКА КУЛЬТУРНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ

У статті розглядається мовленнєва демаркація як ознака культурної стратифікації в сучасній Україні. Основний акцент робиться на аналізі чинників та механізмів соціо-культурного контролю, які впливають на мовну ситуацію в суспільстві. Важливим аспектом є розгляд мови не тільки як засобу комунікації, але й як чинника, що призводить до соціальної диференціації на основі класових та групових (професійних) поділів. Автори статті визначають мету дослідження як аналіз феномену мови у контексті її взаємодії з суспільством, зокрема враховуючи поділ суспільства на класи та професійні групи. Крім того, ставиться завдання виявити соціальні відмінності у використанні мови в різних сферах її застосування та проаналізувати форми свідомого впливу суспільства на мову.

У контексті розвинених демократичних і стратифікованих суспільств вказується, що мовленнєве маркування культурних кордонів породжує складний процес різноманітного розмежування між соціальними верствами. Мова панівного класу контролює процес формування смаків, а використовуючи механізми відторгнення та асиміляції, створює культурно-символьні розмежування. Використання елітою таких механізмів може викликати імітацію, фальсифікацію або протиставлення власного культурно-символьного профілю нав'язуваному стандарту серед мени привілейованих шарів населення.

Зазначається, що вплив соціокультурних та політичних чинників може стимулювати тимчасову вертикальну висхідну мовленнєву мобільність через поширення дисфемізмів у мас-медійному просторі та їх легітимізацію в мовленні суспільства. Віддавання переваги експресивно-виразним одиницям та внутрішньомовною причиною фаворитизації табуйованих термінів та ненормативної лексики в публічному просторі. Легітимізоване використання дисфемізмів призводить до формування своєрідної «моди» в мовленні, що віддзеркалює загальне психологічне напруження в суспільстві.

Ключові слова: мовленнєва демаркація, публічний медіа простір, культурна стратифікація, соціо-культурний контроль, мовна ситуація, соціальна диференціація.

Постановка проблеми. Відтворення та динаміка соціальної структури українського суспільства як багатовимірного ієрархічно організованого соціального простору, в якому групи різняться соціальним і культурним статусом можливо досліджувати за допомогою мовленнєвої демаркації, що є ознакою культурної стратифікації. Завдяки процесам мовленнєвої мобільності та інституціонального впливу на мову, в суспільстві артикулюється процес розмежування між соціальними верствами та групами. На інституціональному рівні найактивнішими соціальними агентами конструювання мовленнєвих маркерів виступають ЗМІ, які використовують і узагальнюють дискурс інших агентів конструювання: політичних діячів/інститутів, наукових товариств, інституцій цензури тощо. На індивідуальному рівні – мовленнєві практики індивідів, які рефлексуючи з приводу різних соціальних дій, не тільки визначають власну ідентичність, а й включаються в процес відтворення соціальної і культурної стратифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему чутливості мови до динаміки соціокультурного середовища порушували у своїх роботах низка дослідників, зокрема: артикулювання проблеми впливу суспільства на мову в науковому дискурсі відбулося ще за античних часів. «Заговори, щоб я тебе побачив»-вислів Сократа промовисто свідчить про те, яке місце мовленню надавали елліни. Вони фіксували фундаментальні причини культури усного мовлення і вважали їх причинами дотримання системи вимог і регламентування вимови. Ще з прадавніх часів рівень володіння мовою, уміння правильно говорити вважалося невід'ємною частиною виховання. У Давній Греції ораторське мистецтво було однією з семи головних наук. Однак про мову і культуру мовлення йшлося в контексті освіченості, а про соціолінгвістичні дослідження можна говорити починаючи з ХІХ століття після виходу роботи Лафарга П. «Мова і революція» («Французька мова до і після революції», 1894 р.). Саме в ній вперше аналізуються соціальні варіанти однієї мови на прикладі мовлення «аристократичного Версаля» і «буржуазного Парижу», що пояснювалося соціальними і політичними причинами, викликаними революцією 1789 року.

На початку ХХ століття формується соціолінгвістична французька (Ф. де Сосюр, А. Мейє), лондонська (Дж. Фьйорс) і американська (Е. Сепір, Б. Уорф) школи, дослідники яких в межах національної мови шукали і вбачали свідчення історичного розвитку суспільств (територіальні діалекти) та відображення класового та професійного розшарування суспільства (соціальні діалекти). Андре Мейє продемонстрував зв'язок між еволюцією цивілізації та змінами у складі словника, інтелектуальним прогресом, а також переосмисленням або виникненням нових граматичних форм і категорій. Це було обґрунтовано розвитком семантики граматичного роду спрощенням морфологічної структури слова в історії західних європейських мов. У сучасному світі ці концепції вже розглядаються як аксіоми, але в перші десятиліття ХХ століття

вони вражали багатьох вчених. Розгортаючи ідеї Андре Мейє, Альфред Сомерфелът у своїй книзі «Мова і суспільство» (1938) висунув питання про залежність між типом мови, суспільною структурою і типом людського мислення [1]. Едвард Сепір, наголошував на тому, що мова є перш за все продуктом соціального та культурного розвитку, стверджував: «Мовознавство перевершує всі інші соціальні науки у можливості проведення дійсно наукових досліджень суспільства» [2, с. 11]. Дослідження мовної поведінки людини у якості члена конкретної соціальної групи стало важливою темою в соціолінгвістиці Дж. Фішмана, який висловлював думку, що соціологія мови повинна досліджувати взаємозв'язок між використанням мови та соціальною обумовленістю поведінки. Він зауважував на актуалізації досліджень лінгвальної варіативності (вивчення соціальних варіантів мови), що залежить від структури суспільства [3, р. 29]. Історія лінгвістичних досліджень свідчить про те, що цю проблему переважно розглядали в контексті використання мови. Залежно від того, яке положення в соціальній ієрархії мають мовці або яку мету вони ставлять перед собою у процесі комунікації, виникають різні підходи. Наприклад, Р. Лакофф стверджує, що «мова – це політика, а політика передбачає владу, як владою користується людина, залежить від того, як вона говорить і як її розуміють» [4, р. 99]. Важливо відзначити, що незважаючи на численні спроби розвинути теоретичні засади вивчення соціального розшарування мови, мало дослідників прийшло до практичного розв'язання пов'язаних з цим питань.

Українські соціолінгвісти пов'язують перспективи вирішення проблеми соціально обумовленої неоднорідності мови або соціальної диференціації з дослідженнями соціолектів. Такий підхід підтримує Л. Ставицька, яка стверджує, що «соціальний діалект – це різновид мови, що використовується як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною спільністю, і це мова певної соціальної групи» [5, с. 20]. Дослідження соціальної природи мови пов'язують з іменами О. Потебні, О. Шахматова, М. Кочерган, Л. Масенка, Г. Мацюка [6, 7, 8, 9]. Науковці вказували на соціальну природу індивідуальних мовленнєвих актів, висували ідею соціальної диференціації мови відрізняючи розмовну мову всіх прошарків в межах національної спільноти, мову різного віку, різних станів; було сформоване поняття різноманіття соціальних функцій мов. М. Кочерган вказує на те, що хоча мовознавці давно висловлювалися щодо соціального розшарування мови, іноді це питання трактується поверхнево. На практиці його часто обмежують вивченням відмінностей у «манері» висловлення, таких як арго, змішані мови тощо. Однак проблема вимагає більш глибокого дослідження, оскільки «розшарування мов – це всеосяжне явище, яке торкається основ економічного устрою, культури, побуту, навіть історії» [9, с. 307]. Розглядаючи сутність згаданого явища, дослідник уникає простого підходу та схематизації, оскільки відмінності між економічно різнорідними соціальними групами не

мають прямого відображення в мовній системі. Таким чином, «мовна стратифікація є відображенням скоріше систем соціальних цінностей, ніж систем соціального існування» [10]. У наведеному висловленні варто звернути увагу на термін «мовна стратифікація». Якщо розглядати соціальну диференціацію як соціально обумовлене різнорідне використання мови, то поняття «мовна стратифікація» підтримує ідею ієрархізації суспільства за мовними ознаками. Саме в цьому значенні в даному дослідженні ми будемо використовувати це поняття.

Найсучаснішими зарубіжними напрямками досліджень в галузі соціолінгвістики є інтеракційний (Дж. Гумперц), теорія обличчя і ввічливості (П. Браун, С. Левінсон), конwersаційний аналіз (С. Харві, І. Щеглофф, Г. Джефферсон) [1]. Головними векторами сучасних українських соціолінгвістичних і культурологічних досліджень мови сьогодні є проблема суспільної функції мови, форм існування мови в соціумі і мовно-соціальної диференціації, соціальних ситуацій, відбиття мовленнєвими структурами соціального порядку, мовної політики. В. Шимко, Н. Венжинович, Л. Кушмар, Л. Аза, Л. Марчук, Н. Нікітіна, Л. Ставицька досліджують соціальну природу мови в українському контексті [11, 12, 13, 14].

Мета статті. Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати феномен мови як чинник, що призводить до соціальної диференціації мови відповідно з поділом суспільства на класи, верстви і групи; зазначити соціальні відмінності у використанні мови у зв'язку з різноманітними сферами її застосування; проаналізувати форми свідомого впливу суспільства на мову.

Виклад основного матеріалу. *Птаха пізнають по пір'ю, а людину по мові (українська мудрість).* Безсумнівний факт того, що мова вказує на відмінність між народами, доповнюється тим, що мова маркує відмінності між людьми в рамках одного й того ж суспільства. Сприймаючи й оцінюючи мову, суб'єкти соціальної взаємодії здійснюють первинну взаємну стратифікацію, тобто, «розміщують» один одного на певні статусні позиції. Завдяки цьому, мовленнєва комунікація набуває статусного, отже – соціального виміру, стає відносинами соціальних суб'єктів – представників певних соціальних груп, носіїв деяких соціальних позицій, досвіду, компетенцій, намірів тощо.

Водночас, саме через мову проявляється деяка схожість соціальних груп, їхня подібність або гомогенність. Інколи ця подібність буває органічною, тобто є іманентною зовнішньому предметно-символічному виразу спільного становища, характеру діяльності чи способу життя. Інколи навпаки, слугує механізмом імітації через зовнішнє наслідування мовленнєвого етикету представниками одних соціальних прошарків іншими. Проте, це не лише безневинна гра, хоч інколи може бути і так. У більшості ж випадків, це цілком продумана лінія поведінки, де є чітко визначена структура мотивів, особистий, іноді колективний проєкт, залучені ресурси і свої критерії ефективності.

Мова, а особливо мовлення, стає знаком приналежності, способом певної групи виразити власне розуміння своєї приналежності, а також засобом позначити ті зміни, які відбуваються в часовій еволюції даної групи, у тому числі її (групи) заявку на якусь приналежність (ідентичність). При цьому мова, як найбільш поширений продукт масового споживання, впливає на формування самоідентичності індивіда чи групи; через неї вони прагнуть повідомити оточенню про те, чим вони є, або ким вони прагнуть чи сподіваються бути.

Для того, щоб переконатися в цьому, розглянемо ілюстративний приклад такого уподібнення, через текст анекдоту:

– Професор запитує аспіранта: як називається ваша дисертація?

– «Як переносити воду за допомогою решета»

– Ну, що ви, дороженький? Назвіть своє дослідження академічно: «Аналіз проблем транспортування речовини в стані рідкого агрегату в посудинах з перфорованим дном.»

– Пане професоре, а як називається Ваша дисертація?

– «Вплив народних кнопкових інструментів на розвиток релігійно-філософської думки в Україні наприкінці 19 – на початку 20 століття».

– Тобто: «Якого біса попу баян?»

Науковий стиль – це функціональний різновид мови, який використовується в галузі науки та освіти. Його основною функцією є пізнавально-інформативна – повідомлення, пояснення, витлумачення досягнутих наукових результатів, відкриттів. «Наукове мовлення має на меті забезпечити: продуктивне спілкування; позитивний вплив науки на свідомість, з метою формування, кореляції їх переконань, мотивів діяльності; повноцінне сприйняття, усвідомлення і закріплення знань у процесі життя» [13]. Це не просто процес говоріння, передачі інформації, а така організація мовлення і відповідної йому поведінки, які впливають на створення емоційно-психологічної атмосфери спілкування науковців і громадськості, на характер їх взаємовідносин, на стиль їх взаємодії (Леонтьев А. А., Ладиженська Т. О.) [11].

А що насправді? Все навпаки. Наукова мова виконує важливу роль пароля ідентифікації за схемою «свій / чужий» в символічному науковому дискурсі. Це закрита для кола «непосвячених» мова, яка задає систему понять, концептів і умовних позначень, що є необхідними для здійснення комунікативних і когнітивних завдань, задля конструювання інституційно-заданої картини світу і способів її інтерпретації.

Через професійну мову наукової спільноти реалізується також функція підтримання корпоративної культури і навіювання непосвяченим в таємниці науки «сакрального тремтіння» перед людьми, які мають владу над абсолютним знанням. Зрозуміло, що мова науковців для непрофесіоналів уявляється дуже складною і тому втаємниченою, недоступною для «профанного розуму» [15].

Оскільки наукова мова є доступною переважно для посвячених, обраних, то вона здійснює функції кастової сегрегації і соціально-статусної ієрархізації. Таким чином, всі, хто володіють професійною мовою, виявляються на горі інституційно-статусної системи, а ті, хто не засвоїли або слабо засвоїли академічну мову, займають місце на нижчих щаблях статусної ієрархії [16].

Але якщо спокій сталого соціального системи порушується, наприклад, завдяки загрозі епідемії коронавірусу, чи розв'язанню війни і громадськість відчуває гостру потребу в професійних знаннях щодо визначеної теми відбувається конвертація «незрозумілого» в прийнятне. Тобто наука повертається до своєї основної функції, а саме пізнавально-інформативної – повідомлення, пояснення, витлумачення досягнутих наукових результатів, відкриттів. Слід зауважити, що непрофесійні користувачі професійної мови, як представники громадськості, незважаючи на відсутність специфічної компетентності та професіоналізму, відіграють важливу роль у розширенні дискурсивного простору інституційних комунікацій. Найчастіше, саме завдяки їхнім зусиллям, професійну мову вдається популяризувати і адаптувати до реалій життя звичайних людей. Суспільство перетворюється на побутових вірусологів, генетиків, психіатрів та воєнних експертів, узвичаюючи професійний глосарій і розширюючи повсякденну лексику. Через деякий час з метою поглиблення і уточнення вже популяризованих знань, в науковий обіг вводиться нова термінологія і концепти (а іноді і її повна заміна, що характерно психіатричному науковому дискурсу: періодична зміна опису і назв психічних розладів, фіксується в офіційній документації. Прагнення медичної спільноти уніфікувати поняття за допомогою створення «Міжнародної класифікації хвороб» [17] свідчить про постійні зміни найменувань у кожній редакції класифікації). Цей процес призводить до реконструкції, відтворення і укріплення демаркаційних кордонів в мовній стратифікації.

Хотілося б відмітити, що мовна стратифікація чітко і однозначно окреслює культурні кордони між окремими верствами, і найбільш яскравою формою виразу їх- є мовлення. Рух культури мовлення має відверто низхідну спрямованість, тобто її наслідування рухається згори до низу, від вищих до середніх і частково зачіпаючи верхні прошарки нижчих класів. При цьому кожна нижча, за соціальним становищем, верства населення наслідує стиль мови свого найближчого «соціального сусіда», тобто ту групу, яка знаходилась безпосередньо над нею. Отже, стиль і культура мовлення головним чином розповсюджується через механізми наслідування й зараження. Одночасно з цим, завдяки засобам мас-медіа, відбувається процес закріплення нововведеної лексики, її узвичаєння і вкорінення у повсякденне спілкування. Достатньо для цього тільки згадати такі поширені в житті нижчих верств початку ХХ століття актуальної для того часу революційної лексики, позиченої з філософії, як то: діалектика, історичний

матеріалізм, еволюція, свідомість, атеїзм, тощо, які розширили глосарій пересічних користувачів мови.

Отож, мова вказує на символічні кордони між групами, а також містить у собі сукупність норм і вимог, які дозволяють чи не дозволяють порушити зазначені межі. Це твердження обумовлює висновок про те, що в суспільстві з активною соціальною мобільністю (рухом згори до низу по соціальній драбині) зростає як маркуюче значення мови, так і розмаїття способів такого маркування.

За характером і стилем мовлення можна навіть говорити про такі, наприклад, речі як рівень свободи в певному суспільстві взагалі, чи рівень свободи щодо певних груп населення (дітей, жінок, чоловіків, людей літнього віку). Отже, мова, як мінімум, позначає основні соціальні тенденції, робить їх більш очевидними та зрозумілими, а також посилює як самі процеси, так і мотивацію тих соціальних суб'єктів, які є співучасниками даної взаємодії.

Таким прикладом мовного позначення соціальних тенденцій в українському суспільстві є період початку україно-російської війни, особливо – лютий – квітень 2023 року. В цей час відбувається відкрита маргіналізація і забруднення української мови в публічному просторі. Мова йде про забруднення ефіру обценною, табуйованою, ненормативною лексикою, яка визначалася набором соціолективів (сленгу, жаргонів, просторіччя) та стилістично зниженої лексики (вульгаризми, лайлива лексика, мат, суржик, дисфемізми). Звичайно це було зумовлено ситуацією, оскільки цілеспрямоване використання обценної лексики допомагало висловити офіційне негативне, критичне, обурливе ставлення до факту нападу на Україну, до самого явища війни, до конкретної особи Путіна В. «Рускій воєнний корабль, іди ...» культова фраза, що легалізована державою, стає символом протистояння українського народу збройної російської агресії. Вживання дисфемізмів стало інструментом емоційного забарвлення інформації про війну, шляхом огрубіння висловів в бік агресора. Використання дисфемізмів відтворювало різноманітні засоби негативної оцінки – від експресивних слів, які містили стилістично-оцінний відтінок, але перебували в межах літературного слововживання, до грубої просторічної лексики.

Причиною панування в мас-медійному просторі дисфемізмів стали соціокультурні та політичні чинники, але їх легітимізоване використання призвело до своєрідної «моди» у мовленні загалом в суспільстві. Загальне психологічне напруження, надання переваги експресивно-визражним одиницям замість нейтральних в спілкуванні, які можуть повніше і точніше висловити ставлення мовця до ситуації стало внутрішньомовною причиною фаворитизації табуйованих термінів та ненормативної лексики. Але, внаслідок широкого вжитку дисфемізми швидко зношуються, оскільки з часом втрачають своє негативне значення і починають сприйматися як прийнятний нейтральний вислів [18, 19].

«Коли наприкінці календарного року проводиться контент-аналіз електронного спілкування та визначається «слово року», ця інформація є значущою і для політологів, бо відображає панівний владно-соціальний дискурс, і для культурологів, які інтерпретують її в аксіологічній площині, і для істориків, бо найбільш уживані слова та словотвори плетуть канву колективної пам'яті» [20]. Словом року 2022 року в номінації «Сучасна українська мова та сленг» за версією «Мислово», стала фраза «Рускій военний корабль, іди ...». «Вислів, по суті, є римейком української національної ідеї, сформульованої Лесем Подерев'янським «Від*ться від нас». Найширше використання цього та інших ненормативних висловів усіма шарами суспільства демонструє трансгресію суспільних норм», пояснюють у «Мислово» [21].

Фактично ми стали свідками процесу тимчасової зворотної міграції глосарію нижчих верств в лексикон середніх класів, і навіть еліти.

В розвинутих демократичних і всебічно стратифікованих суспільствах, мовленнєве маркування культурних кордонів це процес, складний, диференційований і різноманітний завдяки чому поміж соціальними верствами утворюються різноманітні культурно-символічні розмежування. Зумовлений цей процес, окрім всього іншого, природою колективних культурних смаків і загальним способом життя, сформований навчанням і вихованням в сім'ї, найближчому соціальному колі і таких організованих формах соціалізації як середня та вища школа. Оскільки, на думку П. Бурдьє, культура панівного класу є водночас і панівною культурою, то й мова панівного класу є панівною мовою цього суспільства. Це означає, що панівний клас контролює також процес формування смаків взагалі, смаків у сфері мовлення і мови зокрема. Проте використовують цей механізм подвійно:

- як процес розрізнення, відторгнення, ізоляції та зневажання тих, хто не хоче, не може чи нездатний вписатися у нав'язуваний культурно-естетичний порядок;

- як залучення, асиміляція та визнання тих, хто здав екзамени на пропонувані зразки, відповідним чином презентував себе, зумів вписатися у нав'язуваний мовленнєвий стандарт. Зрозуміло, що середні, нижчі, а тим більше – люмпенізовані та маргіналізовані прошарки населення не можуть відповісти на ці виклики і вимоги у повному обсязі, а тому змушені вдаватися до деякої імітації, фальсифікації або демонстративної байдужості чи навіть протиставлення власного культурно-символьного профілю нав'язуваному стандарту.

Проте, тут можливий і такий варіант, коли еліта за своїм походженням, вихованням і рівнем естетичного розвитку не переважає рівень вульгарного масового стану, тобто є «народною» (етнічного, соціального чи релігійного походження – спирається на масову підтримку етнічної, класової чи релігійної групи) і змушена постійно демонструвати свою народницьку суть, прагнути до злиття з основною народною масою даного суспільства, у тому числі, застосовуючи мовленнєві

маркери. Оскільки лексичний зріз є вкрай чутливим до змін культурного середовища, виникає дуже специфічна форма соціального лицемірства, яке проявляється у відповідних ритуалах (використанні народного гумору, анекдотів, прислів'їв в офіційних промовах) та їх символічному супроводі (тут мова йде здебільшого про візуалізацію образу: одяг і манери, які націлені на те, аби бути помітними, видимими, пізнаваними). Можливо тимчасова трансгресія мовленнєвих норм та спричинене дотримання системи вимог і регламентування вимови в публічному просторі в період початку війни є ознакою емоційної розгубленості еліт, які в стресовому стані повернулися до узвичаєної для їх соціального класу стилістично зниженої лексики, навіть в ефірі. І саме це стало тригером для відкриття мовних шлюзів що призвело до тимчасової руйнації демаркаційних кордонів та легітимізації своєрідної «моди» на використання ненормативної лексики у мовленні загалом в суспільстві.

Висновки і пропозиції. Чим більше стратифікується суспільство і латентними стають суспільні відмінності між людьми, тим більшого значення набувають символічні форми мови і мовлення. Мова в цьому випадку стає повідомленнями про себе, про свій соціальний статус і позиції, самооцінку, що виражає рівень домагань чи надій в публічному просторі. Стратифікаційна варіативність мови стає ознакою ієрархізації суспільних груп. Має значення і те, що перманентно розширюється й урізноманітнюється сама сфера публічності, важливими компонентами якої стають ЗМІ. Образно можна сказати, що завдяки ЗМІ публічність починає «приходити додому», розширюючи сферу сприйняття, оцінок і наслідувальних мовленнєвих зразків – відбувається свідомий вплив суспільства на мову. Інституційний вплив суспільства на мову відбувається в напрямку низхідної мовленнєвої мобільності через наслідування мовленнєвих зразків і вимог до мовлення. В стані суспільної аномії може спостерігатися тимчасова вертикальна висхідна мовленнєва мобільність через поширення дисфемізмів у мас-медійному просторі та їх легітимізацію в публічному медійному просторі. Характер і стиль мови позначає основні соціальні тенденції, робить їх більш очевидними та зрозумілими, і навіть слугує індикатором рівню свободи в певному суспільстві.

Список використаної літератури

1. Фудерер Т. Проблема мовної стратифікації суспільства в сучасній соціолінгвістиці// Українська мова, 2015. № 1. С. 60-70.
2. Венжинович Н. Концептуальна й мовна картини світу як похідні етнічних менталітетів. Лінгвістичні студії: зб.наук.праць. Донецьк: ДонПУ, 2006. Вип. 14. С. 8–13.
3. Fishman J. The Sociology of Language / Joshua Fishman // Sociolinguistics. A reader and Coursebook / ed. by Nikolas Coupland and Adam Jaworski. New York, 1997. P. 25-30.

4. Lakoff R.T. Talking Power: The Politics of Language. Basic Books: Academy of Management. 1991. Vol.5, No. 1.P.99-101.
5. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
6. Масенко Л. Т. Соціальна стратифікація української мови. Мовне середовище // Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 164 с.
7. Масенко Л. Т. Українська соціолінгвістика: історія, стан, перспективи // Українська мова. 2007. № 1. С. 3–18.
8. Мацюк Г. П. Соціолінгвістика як інтегральний напрям досліджень в умовах сучасної парадигми: міжнародний досвід й українська перспектива // Наукові записки НаУКМА: Філологічні науки, 2012. Т.137. С. 28–34.
9. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Вид.центр «Академія», 2003. 464 с.
10. Марчук Л. Мовний портрет інтелігента – мешканця Кам’яця Подільського // Мова і суспільство. 2010. Вип. 1. С. 181–188.
11. Нікітіна Н. Усне мовлення українських політиків // Урок української. 2006. № 10. С. 18–20.
12. Ставицька Л. Соціолінгвістичні дослідження в Інституті української мови // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 20 (207), Ч. II, 2010. С.129–135.
13. Ткаченко О. Мовна ситуація в Україні // Державність української мови і мовний досвід світу (Матеріали Міжнародної конференції). Київ, 2000. С. 400–405.
14. Аза Л. Етномовна диференціація в Україні: регіональні особливості // Культура – суспільство – особистість: Навчальний посібник. За ред. Л. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2006. С. 182–186.
15. Піронкова О. Ф. Технології стигматизації та інклюдії як альтернативні соціальні практики взаємодії з психічнохворими в сучасному суспільстві. Харків: Око, 2016. 400 с.
16. ICD-11 Terms of Use and License Agreement. International Classification of Diseases 11th Revision. ВООЗ. 03 вересня 2021.
17. Осадча Л. Вплив віртуальної комунікації на мовну картину світу (на прикладі weblish) // Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури. № 6. 2023. С. 45-50.
18. Allan, Keith; Burrige, Kate (2001). Euphemism and Dysphemism: Language Used As Shield and Weapon (вид. 1st Replica Books). Bridgewater, N.J.: Replica Books.
19. Spears, Richard A. (2001). Slang and euphemism: a dictionary of oaths, curses, insults, ethnic slurs, sexual slang and metaphor, drug talk, college lingo, and related matters (вид. 3rd revised and abridged). New York: Signet.
20. Горлач, П. (2023). В Україні обрали головне слово 2022 року. SuspilneMedia. URL:<https://suspilne.media/culture/354970-v-ukraini-obrali-golovne-slovo-2022-roku> [Accessed 8 Feb. 2024].
21. Бурдье П. Що означає говорити/ Мова і символічне насильство (Інтерв'ю Лоїка Вакана з П'єром Бурдье). URL: <http://commons.com.ua/uk/mova-i-simvolichne-nasilstvo> [Accessed 11 Feb. 2024].

Stadnik O. F., Vaniushyna O. F. Linguistic demarcation as a sign of cultural stratification

This article explores linguistic demarcation as a characteristic of cultural stratification in modern Ukraine. The main emphasis is on the analysis of factors and mechanisms of socio-cultural control that influence the language situation in society. An important aspect is the examination of language not only as a means of communication but also as a factor leading to social differentiation based on class, hierarchical, and group (professional) divisions. The authors define the purpose of the study as the analysis of the phenomenon of language in the context of its interaction with society, considering the division of society into classes and strata. Additionally, the task is to identify social differences in language use in various spheres of its application, establish relationships between languages in a bilingual society, and analyze forms of society's conscious influence on language.

In the context of industrially developed, democratic, and stratified societies, it is pointed out that linguistic marking of cultural boundaries generates a complex process of diverse delineation between social strata. The language of the dominant class controls the process of shaping tastes and, through mechanisms of rejection and assimilation, creates cultural-symbolic distinctions. The elite's use of such mechanisms can lead to imitation, falsification, or opposition of their own cultural-symbolic profile to the imposed standard among less privileged segments of the population.

It is noted that the influence of socio-cultural and political factors can stimulate temporary downward linguistic mobility through the spread of dysphemisms in the mass media space and their legitimation in the language of society. Preferring expressive units becomes an intralinguistic cause for the favoritism of taboo terms and non-normative lexicon in the public sphere. The legitimized use of dysphemism's in public discourse leads to the formation of a kind of "linguistic fashion" reflecting general psychological tension in society.

Key words: *linguistic demarcation, public media space, cultural stratification, socio-cultural control, language situation, social differentiation.*